

☆ ستونٹ کور

☆☆ پروفیسر ڈاکٹر مجاہدہ بٹ

گرونا نک بانی وچ عربی شہداولی: اک ویروا

Abstract:

We are calling today's world the Global Village. Humans have not only accepted the tradition of learning from each other and practicing it, but it has also made the world easier. If you look carefully at this process, this process has been going on for centuries. Languages started borrowing words from each other when humans migrated to other civilizations to make their future beautiful. This practice is learned by humans from animals that like to travel with food and weather. The land of Punjab is also great in the sense that it always not only liked the people of knowledge but also tried to integrate them into its civilization by giving them a good status. So, apart from many seasons, there are also many civilizations and a large vocabulary of different languages. Arabic is one of the richest languages in the world. whose words exist in many languages of the world. In Punjab also, due to Sufis and Fakirs, many words became a part of Punjabi language and literature which are still present in one form or another.

Keywords: *Global Village, Languages, borrowing words, civilization, literature, Sufis and Fakirs*

انڈیانا یاں انڈس ویلی نوں رہو ریتاں دی دھرتی آکھیا جاندا اے۔ ہندوستانی پر نچراواں وچ ہمیش توں دو جیاں زباناں لئی مان تران موجود رہیا ای کوئی کمزوری نہیں سگوں وگیان (علمی) گن ہن۔ خطے دی وکھری تھاں تے اپنی زبان نال بے جا پریم دیاں روایتاں موجود رہیاں پر سندھ وادی

وچ سنسکرت دا بول بالا و شیش طور تے رہیا ایس نوں دیوی دیوتاواں دی زبان سمجھیا جاندا سی۔ دوسریاں زباناں تے پنجابی دی ڈوگھی چھاپ تے زبان ترقی وچ سنسکرت دا مڈھلہ حصہ اے۔ چین مت تے بدھ مت پننگن پاروں پالی تے پراکرتاں نوں مان سمنان ملیا۔ ایہ زباناں پورے ہندوستان دیاں رہو ریتاں تے سمھیا چارک وچ اوہ تھاں نہ بنا سکیاں۔ مذہبی تے وسپی حدال پار کر کے عام لوکاں دی زبان بھگتاں نے لوکائی والی ای رہی بھگتاں وچ سادھ تے سنت، صوفی فقیر، ناتھ جوگی تے سنیا سی شامل سن۔ ہندوستان اتے ترکاں تے عرباں دے حملے وچوں عربی زبان تے ہندوستانی دھرتی تے قدم ضرور رکھے پر کجھ خاص تھاں کجھ بندیاں تک محدود رہی جاں کہہیا جاسکدا اے کہ ایہ حملہ آوراں ولوں بنائے کجھ مدرسیاں تک سمیت رہی۔ ستویں توں 11 ویں صدی نے اوس توں بعد جد مدرسیاں وچوں لوکاں دے زباناں سکھن نال صوفیاں تے فقیراں ولوں عام لوکائی نال اوہناں دی زبان وچ رشتہ جوڑ دیاں لوکائی اسلامی تعلیمات توں ودھیر متاثر ہوئی۔ خاص کر شودر جتاں نوں سماج وچ اوہ مقام نہیں مل رہیا سی۔ اسلام وچ برابری نال رہن سہن پاروں عام لوکاں نوں عربی زبان دی بھرپور جانکاری ملی۔ تخت تے براجمان حاکم عربی توں ودھ فارسی نوں دربار وچ تھاں دیندے رہے۔ اوہناں موجب فارسی وچ عربت مان خاص بندیاں لئی عربی زبان توں ودھ کے اے۔ مشرقی زباناں دے ماہر ڈاکٹر امر و نت سنگھ ہوراں بیان کیتا:

”ترک تے مغل سامراج دی ستھاپنا ہو جان نال مغل حاکم تے ایس نال سمبندھت

ایرانی مول دے شاہی امیراں تے جاگیرداراں نے بھارت وچ فارسی بھاشا دی

انجی سرپرستی کیتی کہ ایہ مغل دربار تے پر بندھکی عملے دہی بھاشا بن گئی۔“⁽¹⁾

ایس طرح فارسی لپی ڈھیر چر تک بھارتی اتھاس، وسوں تے شاعری وچ مول روپ وچ نہ صرف موجود رہی سگوں ایس دی سرپرستی وی ہوئی و دیشی وایاں عام لوکائی بولیاں نوں مندا آکھ کے اوہناں نال مترئی جیہ سلوک ہویا۔ پر عربی زبان تے ادب اپنے وشال روپ وچ ہوون کارن فارسی توں گھٹ نہ رہیا۔ پنجاب دی دھرتی، ماں بولی تے وسوں وچ عربی فارسی ہر تھاں اتھاس دے پنے تے اکٹھے موجود رہیاں۔ ہر نام سنگھ شان ایس نوں وسیب وچ شامل ہوتے لکھدے ہن:

”جدوں بھارت اُتے و دیشی مسلمان راج کر رہے سن جیہناں دی دھارمک

بولی عربی اتے سرکاری ساہت تے سمھیا چارک بولی فارسی سی۔ ایس لئی اوہناں

دے دھرم، کرم، راج، سماج، ساہت وچ سمھیا چارک آد دے کجھ خاص شداں

دا پنجابی دی لوک بولی دا بھاگ بن جانا اک سبھاوک گل سی۔“ (2)

پنجابی دے موڈھی مسلمان صوفیاں دیاں بانی، کوتاواں، رچناواں موجب اوہناں اسپنے وچاراں دے پرگٹاوان لئی پنجابی نوں ورتیا پر قلم نوں لکھتی روپ دین لئی عربی لپی دا ورتاوا کیتا۔ ایس عمل راہیں عربی دا ڈھیر شبد بھنڈا رچھنڈا زیادہ تر اسلام، مسلم شرع، اسلامی تصوف دے عنواناں نال سمبندھت سی، فطری طور تے پنجابی زبان وچ رل گیا۔ ایس دی سب توں پہلاں نشانہ ہی بابا فرید جی دی بانی توں دسویں اے جو گرو گرتھ صاحب وچ ایس پرکار اے۔

بھجو بھجو کھلی اللہ ورساؤ میہو

جائے ملا تینا سبنا تیتو ناہی نہو (3)

بابا فرید جی نے لوکائی لئی صاحب دی صفت دے نال وڈیائی تے جاپ کرنا ضروری جانا اے۔ بھگت نام دیو جی بارہویں صدی دے مہان کلاسیکی شاعری وچ براجمان دوسرے وڈے شاعر ہن اوہناں دی بانی وچ عربی زبان دے اکھر براجمان ہن۔ سری گرو گرتھ صاحب وچ بھگت نام دیو جی ورگے نیویاں جاتاں وچ جنم لین والے مہاپورشاں نوں ستکاری مان ملیا۔ گرو گرتھ صاحب جی وچ بھگت نام دیو جی دا شبد ایس پرکار اے جیہڑا عربی شداں نال پرچیا اے۔

میں اندھلے کیہ ٹیک تیرا نام کھند کارا

میں غریب میں مسکین تیرا نام ہے ادھارا

کریموں رحیموں اللہ توں غنی

حاجرا حضور در پیوں توں منی (4)

تیسرے وڈے بھگت جیہناں دی بانی سری گرو گرتھ صاحب وچ براجمان اے، اوہ بھگت کبیر جی ہن بھگت کبیر جی تیرہویں یاں چودھویں صدی وچ بنارس وچ جنم لیا۔ ذات دے جولاہے سن سارے بھگتاں وچوں آپ جی دی بانی سری گرو گرتھ صاحب وچ سب توں ودھیر درج اے۔ بھگت کبیر جی نے سماجک برائیاں دا زور نال کھنڈن کیتا۔ گرو گرتھ صاحب وچ بھگت کبیر جی دے اوہ شبد جنال وچ عربی زبان دے اکھروی ہن ایس پرکار اے۔

من کر مکہ قبلہ کردہی

بولن ہار پدم گور ایہی

کھورے نلاں بانگ نواج (نماز)

اک مسیت دسے درواج۔ رهاؤ۔ (5)

مہان ودوان، لکھاری تے پنجابی زبان ادب دے استاد ڈاکٹر نوید شہزاد ابوڑی بولیاں دی شہادولی نون خطے دیاں زبانان لئی بقا دا ضامن قرار دتا اے۔ ”پنجاب کالسانی مزاج“ وچ بیان کردے ہن۔

”اپنی زبان سے محبت اور دوسروں کی زبان کو قبول کرنے کا رویہ ہی کسی خطے کی بقا کا ضامن ہو سکتا ہے۔ خاص طور پر ایسے خطے (ممالک) کی جو کثیر لسانی ریاست کی حیثیت رکھتے ہوں۔“ (6)

پنجابی زبان تے ادب وچ مڈھلاناں بابا فرید جی دا ہے جہناں دے شلوکاں اتے شہاداں وچ پریم بھریاں دوجیاں بولیاں دے بھنڈار ملدے ہن۔ ایس پرکار جا پدا کہ شہاداں نون کئی صدیاں تک دھرتی تے ورتیا گیا ہووے۔ بھگت کبیر جی نے اسلام دے پیروکاراں لئی من نون مکہ اتے دہی (سریر) نون قبلہ بنا کے پیش کیتا۔ بھگت کبیر جی نے مسلماناں اتے ہندوواں دی فرقہ پرستی دے نشان مورتی، پوجا، حج تر تھ یا تراں، روزے اتے ورت نون لے کے دیا کہ ہری دا واسا منکھ دے دل وچ اے سارے گرو پیر سانجھے ہن کیول نام ہی تارن ہار اے رب نون خوش کرن لئی روزے رکھن والے قاضی نون کہیا کہ روزے وی رکھدا اے تے اپنے سواد لئی جیواں وی لمبی ماردا اے اپنے اندر صاحب (اللہ) نون انو بھو ہی نہیں کردا اتے گواہ رہیا اے بھگت کبیر جی دا فرمان اے:

آسا

روجا دھرے مناوے اللہ ہو سو آدیت جی سنگھارے

آپا دیکھ اور نہیں دیکھے کاہے کو جھکھ مارے۔ 1۔ (7)

بھگت کبیر جی دی بانی وچ عربی شہادولی دی وی بہو گنتی اے۔ خاص طور ”صاحب“ لئی اللہ دا شہد ورتیا گیا اے۔ ایس تون وکھ مکہ، قبلہ، کتاب، دے اکھرو وی اوہناں دے کلام دے خاص شہد ہن۔ بابا فرید جی، بھگت نام دیو، بھگت کبیر جی دی بانی ساڈے کول سکھ دھرم دے بانی تے پہلے گرو گرو نانک صاحب جی دی مہان آداسیاں کارن پراپت ہوئی۔ گرو صاحب جی دا سموچا جیون اک مہان کھوج کار والا سی۔ گرو نانک جی دی بانی سکھیا دین والی بانی اے۔ گرو صاحب نے اپنے سم کالیاں اتے اون والے دکھاں تکلیفاں او پر نمرتا، پیار تے سیوگ دتا۔ گرو جی مہان دھارک رہنما تے کوی سن۔ اوہناں دی ساری رچنا گرو گرنٹھ صاحب وچ براجمان اے۔ گرو جی نے 19 راگاں وچ الہی بانی

وچ بہت کچھ رچیا تے بھنیا ہویا اے جس راہیں انسان نوں رب تے انسانیت دی پہچان ہندی اے۔ گرو نانک صاحب جی تے اوہناں دی بھاشا بارے جگ دے مہان کھوج کار آپر جے سی ہوراں اپنی پتک وچ ایس پرکار دا ویروا کیتا اے۔

It embraced, to begin with certain old Hindi elements, many obsolescent deshi or local, country, terms, and some Arabic and Persian words, all of which were subject to sikh reconstruction, whether by intention or from sheer circumstance a most interesting aspect of Linguistics is its Religious use of terminology; a new sect we see, creates its own vocabulary to a marked degree.⁽⁸⁾

سری گرو نانک صاحب جی جدوں ست سال دے ہوئے تاں اوہناں نوں پاندے جی کولوں ہندی، پرا کرتی تے لنڈے دی زبان پڑھن لئی گھلایا گیا پھیر پنڈت برج لاج کول سنسکرت پڑھ کے ویداں شاستراں دا گیان پراپت کیتا۔ ویلے دی راج بھاشا فارسی تے عربی سی۔ گرو جی مولوی قطب الدین کولوں ایہ بھاشا وی پڑھیاں ہن گرو گرتھ صاحب وچ گرو نانک صاحب دی بانی وچ عربی شہاں دے ڈھیر حوالے پراپت نیں۔ کرسٹوفر ٹیکل آکھدے نیں:

”گرو نانک جی دی بانی وچ عربی، فارسی دے شہد کافی مقدار وچ ملدے نیں۔ گرو صاحب نے اپنی بانی وچ عربی، فارسی دے لگ بھگ 700 شہاں دی ورتوں کیتی اے۔“⁽⁹⁾

گرو نانک صاحب جی دے اپدیش کسے اک فرقے یا قوم لئی نہیں اوہ ہندوواں دے گرو اتے مسلماناں دے پیرسن۔ گرو جی دے ادیش نال سماج نوں چنگے جیون دی جانچ ملی انسانی حیاتی دے ہر کھیتروں نوں گرو جی نے اپنی ودھیا سوچ، عملی سکھیا، چنگے اپدیشاں نال بھر دتا۔ گرو صاحب جی دا اوہ شہد جس وچ عربی زبان دے اکھر زیادہ ہن ایس پرکار اے۔

سلوک محلہ پہلا

مہر مسیت صدق مصلاحق حلال قرآن

سرم سنت میل روزہ ہوہ مسلمان

کرنی کعبہ سچ پیر کلمہ کرم نماز

تسبی سانس بھاہ سی نانک رکھے لاج⁽¹⁰⁾

گرونا تک صاحب جی دامارگ سچ دامارگ اے پریم دامارگ اے۔ اوہناں دے اخلاق وچ سچ، کردار وچ سچ، انصاف وچ سچ، سچ توں بنا سب کارج جھوٹے ہن۔ گرو جی دافرمان اے کہ مسجداں وچ رحم ہووے تے نماز والی صفت تے بھروسہ ہووے جیویں قرآن پاک وچ ایمان داری بارے دیا اے حیوانوں اپنی سنت اتے چنگے کرداروں اپنا روضہ بنا کے ای چنگا مسلمان ہو جائے گا۔ سچ نوں روحانی رہبر اتے نیک عملوں پنا کلمہ اتے نماز بناتے مالا اوہ اے جیہڑی رب نوں چنگی لگدی اے انج صاحب تیری عزت آبرو رکھے گا۔ رب ہر انسان نوں اکو جیہا پیار کردا اے اوس دی نگاہ وچ کوئی وڈا چھوٹا نہیں۔ گرونا تک جی دافرمان اے:

اللہ اکھ، اگم قادر کرنہار کریم

بھ دونی آون جاوئی، مقام اک رحیم (11)

گرو گرنٹھ صاحب وچ ایہ شہسری راگ وچ براجمان اے اللہ عربی زبان دا اکھرا تیکس دے ارتھ رب، خدا، ہر، پرما تمادے نیں گرو گرنٹھ صاحب وچ رب واسطے کئی اکھرورتے گئے نیں قادر، کریم تے رحم وی عربی شہداولی دے اکھرنیں کہ پرما تمادے قادر، کریم اتے سب تے رحم کرن والا اے۔ اکھ ساری دنیا قدرت دامالک اے سارے جگت دارچن ہار اے سب جیواں اتے رحم کرن والا اے۔ سدا قائم رہن والا صرف اک رب اے دنیا آون جاوون والی اے۔ گرو جی تے انسان نوں رب دے بھانے رہن لئی آکھیا۔ رب نوں پتا اے کس نوں کبھی، کیوں، کتنا، کدوں تے کیویں دینا اے۔ رب نے کسے وچ فرق نہیں کیتا۔ رب دے حضور سچ پروان اے دنیا نوں دیکھ کے سمرن نوں بھلن دی غلطی نہ کرسوامی تیرے کولوں حساب کتاب منگے گا گرو جی داشہدا اے۔ جس وچ عربی، فارسی، بھاشادی ورتوں صاف دسدی اے:

سلوک محلہ پہلا

حکم رجائی ساکھتی درگئے سچ قبول

صاحب لیکھا منگسی دنیا دیکھ نہ بھول

دل دروانی جو کرے دروسی دل راس

عشق محبت نازکا لیکھا کرتے پاس۔ ا۔ (12)

گرو گرنٹھ صاحب وچ مارو راگ وچ گرونا تک صاحب جی دا ایہ شہد براجمان اے ایس شہد وچ کئی عربی اکھ درج نیں جیویں حکم، قبول، عشق، محبت اے۔ ایہ رچنار ب دے حکم نال ہوئی

اے اوس دے دربار وچ سچ ای پرونا ہوندا اے۔ جیہڑا منکھ دل دی رکھی کردا اتے ایس نوں پوتر رکھدا اے اوہی سنت اے گرو جی دا فرمان اے اوس دے پیار، محبت دا حساب رب کول اے۔ گرو صاحب نے روحانیت اتے سماج سیوانوں اک دوہے دا ساتھ دین لئی بنایا۔ سماج سیواتوں بنا دھرم ادھورا اے۔ لوکائی دے بھلے توں بنا روحانیت فوجی اے۔ گرو جی دھارمک پرچارک سن۔ اوہناں لوکاں دی سماجک تے دھارمک حیاتی بدلی ہر جندرنگھ دلیگر آکھدے نیں:

”گرو صاحب نے وڈے وڈے عالم فاضل لوک، راج، مہاراج، جاگیردار،

چوہدری، امیر تے محنت کش تے فقیر اپنی رومانی شخصیت نال اپنے نال رلا

لیا۔“ (13)

گرو صاحب نے سچ دی حیاتی دا سبق دتا۔ ہر انسان نوں کیرت دی حق حلال دی اتے ایمانداری دی نمائی کرنی چاہیدی اے ہر انسان دا فرض اے کہ اوہ اپنی نمائی وچوں کجھ حصہ کڈھ کے لوکاں دے بھلے واسطے خرچ کرے اتے لوڑ ونداں اتے لاچار لوکاں دی مدد اتے ہر منکھ کیرت کرن تے وٹ چھکن دے نال نال رب داناں چیلے۔ گرو جی مطابق منکھ نوں دنیا توں نہیں مایا دی پکڑ توں دور ہون دی لوڑ اے گرو جی دا فرمان اے:

سری راگ محلہ پہلا گھرتیا

عمل کر دھرتی بیج شہو کر سچ کی آبنت دبید پانی

ہوتے کر سان اپمان جنمائے لے بھست

دو جگ (دوزخ) موڑے ایو جانی۔ 1۔ (14)

ایس شہو وچ دو اکھر عربی دے ورتے گئے نیں ایمان جس دے ارتھ بھوسا، یقین، سردھا دے نیں تے دوسرا دو جگ جس دا ارتھ دوزخ دے نیں ایہ شہو گرو ناک صاحب جی نے سری راگ وچ آپارن کیتا اے۔ رب زکار اے ایہ جو کجھ وی نظر آوندا اے اوہ اکال دا ہی روپ اے منکھ دے سریر دے اندر برائیاں دا چکڑ اے تے ایہ من ڈڈوا اے جھہڑا کہ کنول پھل دی قدر بالکل نہیں پاوندا۔ جیویں کنول دا پھل چکڑ وچ پیدا ہوندا اے تے سارا سما اوس وچ ہی رہندا اے پر اوہ چکڑ وچ لہڑا نہیں۔ گرو جی سدا ہی ہری داسمرن کرن دا اپدیش دیندے ہن پر ایہ من اوس اپدیش نوں نہیں سمجھا جتیکر ایہ من مایا دے رنگ وچ رنگیا ہو یا اے اوہناں لئی دھرم بے اثر اے۔ اوہی بندے مالک رب دی مہر دی نظر وچ ہن جہہناں نے پوری شردا نال اوس رب نوں سمیرا اے نیک کرماں

نوں اپنی کھیتی بنا کے سچ دے بل نوں صدا ای دیندار ہو کسان بن کے تیری سڑو مانگ کی انج ای سمجھ
آ جاوے گی کہ جنت کبھی اے اتے دوزخ کبھی اے۔ ایہ نہ سمجھی کہ صرف گلاں نال ای رب مل جاوے
گا۔ جیویں گرو جی دا فرمان اے:

پیر پیغمبر سا لک سادک سہو دے اور سہید (شہید)
سیخ (شیخ) مسا اک قاضی ملاں در دروس رسید (15)

مساک سیخ عربی دا اکھراے جس دے معنی بزرگ، پیر دے نیں گوربانی وچ ہر تھاں سچ
دے نال مساک شہد آیا اے۔ ایس لئی ایس دا ارتھ ابھیاں کرنا والا دے نیں۔ دنیا تے انیکا پیر،
پیغمبر، ربی راہ دکھاوون والے بھلے پُرش دھرم لئی مرن والے انیکا، شیخ، قاضی، ملاں اتے صاحب دے
دروازے وچ پوہے ہوئے سادھو اوہناں نوں بہت برکتاں ملدیاں ہن جو دعاواں کر دے رہندے
ہن پر ماتماں اپنی قدرت آپ ہی جاندا اے آپ ہی ایہ جگت رچتا رچدا اے۔ پر اوہناں دے سبق
وچ ایہ شہد وچ اپنی ڈوگھی راہ دسد اے۔ جس وچ فرمان اے:

سلوک محلہ پہلا
مسلمان کہاوں مشکل جاہوئے تا مسلمان کہاوے
اول اول دین کر بیٹھا مشکل مانا مال مساوے
ہوئے مسلمان دین مہانے مرن جیون کا بھرم چکاوے
رب کی رجاتے منے سہراو پر کر کرتا منے آپ گواوے
تو و نا نک سرب جیا مہر نمت ہوئے ت مسلمان کہاوے (16)

ایس شہد گرو نانک صاحب جی دا ماجھ راگ وچ براجمان اے ایس وچ عربی شہد اولی
دے کئی اکھر موجود نیں جیویں حلال دے ارتھ حق دی کمائی دے نیں خیر خدا دے ارتھ رب توں سب
دا بھلا منگنا، صفت دے ارتھ رب دی صفت اتے وڈیائی کرنی، کلمہ دے ارتھ ہن کہ رب توں بنا کسے
نوں سجدہ نہیں کرنا اتے حضرت محمد ﷺ رب دے پیغمبر نیں۔ مسلمان عربی تے فارسی دونوں زبانوں
وچ ورتیا گیا اے مسلمان دے ارتھ اسلام مت نوں دھارن کرن والے حضرت محمد ﷺ دے پیروکار
اتے تسلیم کرن والے دے نیں۔ قرآن پاک دیاں آیتاں توں پتا چلدا اے کہ مسلم اوہ ہوندا اے جو اللہ
تعالیٰ دے سامنے سر جھکا دیوے رب نوں اپنا مالک من لیوے گرو گرتھ صاحب وچ مسلم، مسلمان
دے اکھر ورتے گئے ہن گرو نانک صاحب جی نے راگ ماجھ وچ ایس شہد وچ مسلمان اکھردی

ویا کھیاں کیتی اے۔ گرو نانک صاحب دی بانی وچ عربی لفظالی ایس پرکار شامل ہن۔ کجھ جیہناں دی بہتی ورتوں کیتی گئی۔ مسلمان اکھوانا مسلمان دا مسلمان ہوون تے مان اوکھا اے سب توں پہلاں دھرم نال پیار ہنکارنوں ختم کر دا۔ زندگی اتے موت دی فکرتوں اوپر ویکھنا چاہیدا اے۔ دھن لوڑ وند وچ ونڈ دا دھرم نوں جیون دی بیڑی دا ملاح بنا لینا رب دے بھانے نوں سر متھے مننا میں نوں اندروں مکا دینا اے۔ جیواں اوپر مہربان ہوون دی لوڑ ہے۔ مسلمان لئی ایجھے لچھنا دا دھارنی ہونوات ضروری اے۔

محلہ پہلا

پنج نواجا (نمازاں) وقت پنج پنجاں پنجے ناو

پہلاں سچ حلال دوئیے تیجا خیر خدائے

چوتھی نیت راس من پنہویں صفت ثنائے

کرنی کلمہ آکھ کے تا مسلمان سدائے

نانک جتنے کوڑیاں کوڑے کوڑی پائے۔ 3۔ (17)

مسلماناں لئی پنج وار پنج نمازاں پڑھنیاں لازم نیں۔ نمازاں دے نال پنج ہی ہن پہلی نماز سچ دی پرتیک ہے۔ دوجی حلال دی کمائی دی۔ تیسری رب دے نال تے دان دین دی۔ چوتھی شد ارادہ رکھن دی اتے پنہویں پرما تہاں دا نام چلن دی مسلمان نوں اوپرکت دے مطابق نیک عملاں دا کلمہ پڑھ کے ہی اپنے آپ نوں مسلمان اکھوانا چاہیدا اے۔

سانوں اوہناں دی رچناواں توں دکھ وی سبھیاں رک وچ شداولی دی ورتوں دسدی اے۔ ایس لئی پنجابی دارتہ ہور ودھ گیا اے نہ کوئی ابوڑی بولیاں دے شداں دے بھنڈار نال گھٹدا اے۔ ایہناں شداں نال پنجابی زبان تے ادب دی ڈونگھائی ودھ رہی اے سگوں زبانان دے ماہر پنجابی بولی دی دوجیاں بھاشاواں نال سانجھ نوں گلوب و لیج دی سانجھ وچ وادھا اے۔ زبانان لفظالی نال نہیں سگوں دوجیاں بولیاں دیاں سانجھاں نال وڈیاں ہو رہیاں ہن۔ زبانان لئی کوئی چھوٹ دی گل نہیں سگوں ایس نال دوجیاں زبانان نال پریم دی بھاشا دی گل ودھدی اے۔

”صفت، قاضی، شیخ، رضا، قرآن، کلام، شاہ، سلطان، امر، دربار، مہر، مسجد، صدق، مصلیٰ، حلال، سنت، مسلمان، کعبہ، کلمہ، تسبیح، اللہ، قادر، کریم، رحیم، پیغمبر“ وغیرہ۔ ایہ اوہ شداولی اے جھہڑی گرو نانک صاحب توں دکھ باقی گرو صاحباناں، بھگتاں، بھٹاں، گروسکھاں نے ورتوں کیتی اے۔ ایس دی ورتوں

نال پنجابی زبان و ادب وچ انمول وادھے ہوتے ہن۔ اتے پنجابی زبان و ادب ایہناں شداولی دی ورتوں نال ودھیری وڈی زبان بن جاندی اے۔ کیوں جے زبان شداولی دے بھرے بھنڈار نال ہوندی اے۔ اجو کے سے وچ پنجابی زبان اے خاص کر ایس دی ادب وچ بہت سارے شدا شامل ہوتے ہن۔ جس نوں اپنے اندر سمان نال ایس دی ساہتک وچ انمول وادھا ہویا اے۔

حوالے:

- ☆ پی ایچ۔ ڈی ریسرچ سکالر، لاہور کالج فار وومین یونیورسٹی، لاہور
- ☆☆ صدر شعبہ پنجابی، لاہور کالج فار وومین یونیورسٹی، لاہور
- 1 ڈاکٹر امرونت سنگھ، سری گرو گرنٹھ صاحب عربی فارسی شداولی کوش، گرو نانک یونیورسٹی امرتسر انڈیا، ص 367۔
  - 2 ہر نام سنگھ شان، گرو نانک دا شاہکار، جپ جی، پنجاب یونیورسٹی پبلیکیشن پیور، چنڈی گڑھ، ص 367۔
  - 3 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 1379۔
  - 4 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 1381۔
  - 5 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 727۔
  - 6 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 1158۔
  - 7 نوید شہزاد، ڈاکٹر، پنجاب کالسانی مزاج، یونیورسٹی آف پنجاب، لاہور، 2018ء، ص 190۔
  - 8 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 483۔
  - 9 Archer, J. C The Sikhs in Relation to Hindu, Musulm , Christian, and Asmadiyyas, priedeton. 1944, P109.
  - 10 سری گرو گرنٹھ صاحب عربی، فارسی، شداولی کوش، ص ii
  - 11 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 140۔
  - 12 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 64۔
  - 13 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 1090۔
  - 14 ہر چند سنگھ دلگیر ”سکھ تواریخ“ و الیم 1۔ سنگھ برادرز، امرتسر، انڈیا، 2022ء، ص 35۔
  - 15 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 24۔
  - 16 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 53۔
  - 17 سری گرو گرنٹھ صاحب، انگ 141۔